

amikor a lóversenyek, vagy a kaszinók pezsgő életében forgolódnak, amikor gazdasági életünk szervezettségét, vagy megreformálását emlegetjük, a magyar közélet minden helyzetében gondolunk Széchenyi Istvánra, a legnagyobb magyarra! Az ő példaadása nyomán ismerjük meg önmagunkat, ismerjük meg a magyar embert, mert csak így alakul ki a diadalmas magyar jövő.

Dömötör Sándor

SZÉCHENYI ÉS A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

A Széchenyi István születésének 150. évfordulójára készülő magyar örömtűzek máglya-anyagából nem maradhat el a nemzetiségi élet kérdése. Népiségünknek tartozunk azzal, nemzeti becsületünk kívánja, hogy a róla való megemlékezés felelevenítse az ő csodálatos életének azon mozzanatait is, amikor a nemzetiségeknek akkor kezdődő és később helyenkint bestialitássá fajult féltékenységi drámájában vállalta a *szentistváni gondolat rendíthetlenségének megszemélyesítését*. E legnehezebb történeti szerepében egyszerre kellett küzdenie egyfelől a tulajdon népiségüket semmibe vevő, a jogos nemzeti érdekekről megfélemlítő vagy azokat ördögi önzésből könnyelműen kockára tevő kozmopolitizmus, másfelől a nemzeti és nemzetiségi radikalizmus ellen. Ebben a harcában olyan szellemi fegyverekre, erkölcsi érvekre volt szüksége, amelyeket a lélek csak a Végtelennel érintkező mélységeiben tud magából kitermelni. Ezért kellett ebben a küzdelemben is győzhetetlennek bizonyulnia. *Széchenyi magára maradhatott, de el nem bukott soha.*

Azokból a hasábokból, amelyek műveiben megörökítik ezt a küzdelmet, lángelke oly tüsszel tör a magasba, hogy annak melegét minden magyarnak, s a Kárpátmedence minden éplelkű lakosának meg kell éreznie; fénye pedig Közép-Európa s azon túl földrészünk, sőt a nagy világ számára is *a lehető legmagasabbról világítja meg a nemzetiségi kérdést*. Igazi, a betlehemi csillag ragyogó fényével biztató örömtűz.

A Közép-Európában élő nemzetiségek féltékenységi drámája akkor indult meg, amikor *a nemzetiséget azonosítani kezdték az anyanyelvvel*. A dráma főszíntere *hazánk* lett. A kulisszák továbbra is a Kárpátok vadregényes tájai maradtak, ezek karéjában azonban — a magyar nagyhatalom korához képest — egészen más lett a színtér.

A XVIII. században ijesztően lecsökkent az élő magyarok száma, s ennek arányát az ország másajkú lakosainak számához képest a beözönlő idegenek, valamint a Bécsből irányított települések még kedvezőtlenebbé tették. E mellett vezető rétegei szellemben és szokásaikban elidegenedtek és elvesztették nemzeti hivatástudatukat is. Féltékenyen csak elavult rendi kiváltságait örjítették. A kismenességgel együtt azok mögött kerestek védelmet a „nemzet” számára, nem látván meg az alkotmány sáncain kívül tartott népből az igazi nemzetfenntartó erőt. A különféle érdekből akkor 54 felé tagolt hazai társadalomban, — *a világnak földrajzilag legegységesebb országában* — *annyiféle ellenmondás viaskodott egymással, hogy az, éppen Széchenyi megállapítása szerint, vetekedett a bábéli zavarral.*

Nem csodálni való, hogy még az akkori jó magyarok közül is sokan magukévá tették a magyarság közeli végéről terjesztett hiedelmeket és nem tudtak bízni az osztrák birodalmi gondolattól amúgyis háttérbe szorított szentistváni gondolat további vonzó és építő erejében. Ezért kellett első-

sorban a magyarság nemzeti létét biztosítani, népi erőit kifejleszteni, hogy a centripetális erő törvényénél fogva ismét „középitő pont” lehessen a Kárpát-medence kisebb-nagyobb nemzetiségei számára.

Erre a legmagasabb értelemben vett nemzetemelő munkára csak az adhatott serkentő példát és prófétaí erejű tanítást, aki

a nemzetiségben isteni művet látott;

az „Igaz” apostolaként mindig és mindenben a valóságos helyzetből, a tényleges és nem képzelt körülményekből indult ki, bármennyire sivarak és siralmasak voltak is azok gazdasági, társadalmi, nemzetiségi és politikai tekintetben egyaránt;

egyéni életét teljességgel azonosítva a nemzet életével, egész nemzeteket szíven hordozva, félisteni arányokban felfokozott életöszkönnel kereste a nemzeti helytállás megingathatatlan alapját, s azt meg is találta az erkölcseben;

izzó gyűlölettel viseltetett minden iránt, ami népünket szétagoltságban tartotta, a magyar jövő útjait keresztezte, de leglázasabb munkája közben is óvakodott az elsietéstől;

szívtelennek tetsző, hideg okoskodással végzett számításaiban is nem önszeretettől, hanem a legtisztább hazaszeretettől indította magát;

az Alpok és Itália legszebb völgyeiben és legkiesőbb tájain se tudott annyira felmelegülni és oly önfeledten lelkesülni, mint hazánk pusztáin és rónáin; s mégis látta és hirdette, hogy hazát nem alkot holt föld, hanem élő ember, s épp ezért

a hazaszeretetnél nem ismert magasabbat, mert akiben az él, abban megvannak, bimbóznak s végül kivirágoznak mindazok az erények, amelyek az embert félistenné magasztosítják.

Magyarságerősítő munkáját azzal kezdte, hogy 1825. október 12-én az akkori osztrák hadsereg huszárszázadosi egyenruhájában elment az országgyűlésre, s ott, a németül, franciául társalgó és latinul tanácskozó főrendi táblán felszólalt a jobbágság érdekében, mégpedig magyarul. Ezt követte november 3-án a Magyar Tudományos Akadémia megalapítása, amelynek a magyar nyelv fejlesztését tette főfeladatává, s ezzel intézményesen biztosította népünk nemzeti szellemű művelését.

Alkotó tetteinek magukkal ragadó példájával, mindenütt és mindenben cselekvést sürgető tollával, munkára indító szavával annyira mozgásba hozta a félszázaddal előbb nemzethalállal fenyegető aszályán átvészelt magyar vért, hogy nemzetünk a maga belső természetes erejéből, — gyakran kormánytámogatás és királyi pártfogó nélkül is — évszázadok mulasztásait tudta pótolni egy negyedszázad alatt.

A negyvenes évektől kezdve már elérkezettnek látta az időt, hogy — a magyar nyelv és népiség erősítése mellett — ismét biztosítsa a szentistváni gondolat elismerését, beláttassa kortársaival a magyar állameszmének a nemzetiségeket népiségükben megtartó és fejlesztő, egymással való megférésüket, s egymást kölcsönösen támogató együttélésüket biztosító erejét. A túlzásra hajlókát óva intette az eddig uralkodó latin nyelv helyébe lépő magyar nyelv erőszakos terjesztésétől. Ezt céljátévesztett és visszahatásai- ban a magyarságra nézve végzetessé válható politikának látta. Annyira meg volt erről győződve, hogy — népszerűségének kockáztatásával — 1842-i akadémiai beszédében óvást emelt a nemzeti radikalizmussal szemben. Amint Toldi Lőrincné Miklósnak ökölbe szorult haragjával szemben

„Testével takarja Györgyöt és úgy védi,
Pedig nem is Györgyöt, hanem Miklóst félti“:

Széchenyi is magyarságféltésből vette védelmébe a nemzetiségeket, nemzete nevében baráti jobbát nyújtva feléjük.

1848-ig még azok a politikusok sem értették meg, akik 1849, illetve a kiegyezés után az ő szellemében keresték a nemzetiségi kérdés megoldását, s ezzel egy fél évszázaddal megelőzték a világháború utáni szerződéseken kidolgozott kisebbségvédelmi jogrendszert.

Az akkori Pesti Hírlap nem is kímélte a *Kelet Népe* íróját. Az akadémiai beszédet bíráló cikkét Wesselényi Miklóssal, a népszerű „árvízi hajós“-sal iratta meg. E támadás különösen azért fájt Széchenyinek, mert legjobb barátja részéről érte. Azt, hogy milyen mélyen sebezte meg, világosan mutatja a „Jelenkor“ című lapban írt válaszanak Széchenyi egész lelkiségét a következő rövid vallomásban feltáró mondata: „... *Ha van is olyan hű magyar, mint én, akárhány, nálamnál hübb egy sincs, erre esküszöm. De, mert minden csepp véremben érzem, hogy halhatatlan lelkű szabad lény vagyok, ki mellett halandó lényegem porban áll, hallgatnia kell bennem a magyarnak, ha annak vágyai az igazságos emberrel jutnak ellentétbe.*“

Nincs olyan emberi megnyilatkozás, amely ennél emberibb, nincs olyan „documentum humanum“, amely ennél humánusabb lenne. Ebben termelte ki magából Szent István király népének Széchenyi Istvánban felmagasztosult szelleme a kisebbségi kérdés megoldásának aranyszabályát.

Váradai József

ASSZONYI FELADATOK SZÉCHENYI ÉVÉBEN

Széchenyi, saját szavai szerint, teremtőerejének javát ihlető, felemelő szerelmének köszönhetette...

A Széchenyi-év összefogó célkitűzése az, hogy vidékek, városok, tájak, intézmények számára névtelen Széchenyi Istvánokat neveljen. De hogyan alkothassanak „társ“ nélkül?

A hatalmas átalakítási folyamatnak, melyet a Széchenyi-év indít meg, ezernyi látható, külső akadályja van. Okvetlenül segítenünk kell tehát azon, hogy ne legyen a családon belül egy számításba nem vett, pedig igen erősen ható tényező, mely a lendületet lankasztja s a kötelességteljesítést távlat nélkül, kicsinyes szempontok szerint mérlegeli.

(Érdekesen ír erről Veres Péter a *Mit ér az ember, ha magyar?* egyik levelében.)

Ez a semmibevert hatótényező, ahogy kesernyés-kedélyességgel emlegetni szokták: „a-zasszony“.

A Széchenyi-esztendőben a teljes magyarságnak meg kell újulnia, tehát a középosztály leányainak és asszonyainak is. Ha mégis főleg a parasztasszonyokról beszélek, az az oka, hogy az értelmiségi nő — amennyiben szeme van a látásra és füle van a hallásra — ma könnyen bekapcsolódhatik a magyarságért folyó munkába. A parasztasszony élete ellenben csaknem ugyanolyan robotos mozdulatlanságban telik, mint Széchenyi korában a jobbágyasszonyoké.